

Muntanya de Sant Salvador de les Espases

Olesa de Montserrat

Ubicació

Comarca: Baix Llobregat
Lloc/Adreça: Prop del torrent de l'Afrau
Emplaçament: Ctra. C-55, trencall al km. 7 cap a la Puda. Corriol senyalitzat que surt 150 m abans del balneari
Alçada: 392

Coordenades:

Latitud: 41.57892
Longitud: 1.88456
UTM Est (X): 407015
UTM Nord (Y): 4603627

Classificació

Número de fitxa: 08147 - 35
Àmbit: Patrimoni natural
Tipologia: Zona d'interès
Estat de conservació: Bo
Protecció: Legal
Tipus de protecció: Xarxa natura 2000
Europea – Atributs inspire: Natura 2000 – Àrea especial de conservació
Observacions protecció: PEIN (05/09/2006)
Data aprovació: dt., 05/09/2006 - 12:00
Accés: Difícil
Ús actual: Simbòlic
Titularitat: Privada
Titular: Fundació Territori i Paisatge: C/ Provença, núm. 261. Barcelona. I altres propietaris.
Autoria de la fitxa: Jordi Piñero Subirana

Descripció

Cim muntanyós de característiques peculiars per la seva forma escarpada i triangular. Està situat a l'extrem nord-occidental del terme d'Olesa. De fet, el vèrtex del cim serveix de partió dels termes d'Olesa de Montserrat, Vacarisses i Esparreguera. El mateix nom de Sant Salvador de les Espases ja indica un relleu espatat, fet amb roques de conglomerat de característiques similars a Montserrat. De fet, es tracta d'un dels contraforts sud-orientals del massís de Montserrat. Per entremig discorre el riu Llobregat, que a la part nord ha de travessar l'estret congost del Cairat. Al cim de la muntanya hi ha l'ermita de Sant Salvador de les Espases i les restes de l'antic castell de les Espases. Aquestes construccions, però, pertanyen al terme municipal d'Esparreguera, però a la parròquia de Santa Maria d'Olesa.

Observacions:

Dins el territori del PEIN de Montserrat. Sant Salvador de les Espases forma part dels 100 cims de Catalunya seleccionats per la Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya. Per accedir-hi cal prendre un corriol en direcció nord, seguint el torrent de l'Afrau, que surt uns 150 m abans del balneari de la Puda. Un altre camí, més fàcil, és des de la ctra. De Manresa a Terrassa (C-58) a l'alçada de la masia de l'Orpina. D'aquí surt un camí fins prop del Puig de l'hospici (o de les Carboneres) on cal deixar el cotxe i continuar a peu uns 20 minuts.

Història

Segons una llegenda, que ja existia el 1820 perquè es recull en els goigs, els orígens de Sant Salvador estarien lligats a una batalla contra els sarraïns que hauria tingut lloc en època del comte Ramon Berenguer de Barcelona. Des d'un punt de vista històric, hi ha qui dedueix, a partir de l'arc de ferradura que s'ha conservat, que la fortalesa podria ser originària de l'època andalusina (HERNÁNDEZ 2003: 29). Altres autors creuen que el castell fou bastit en temps del comte Guifré el Pelós (878-879) com un punt estratègic per afermar la conquesta definitiva de la zona de Montserrat (PAGES 1990: XIV). Situat en un espatat feréstec, el castell tenia contacte visual amb els de Collbabó i Montserrat, i formava part de la línia que defensava la frontera amb els sarraïns, situada al Llobregat. El topònim (antigament en la forma "spaa") deriva dels espadats que envolten el puig. El castell de les Espases, però, no apareix documentat fins l'any 985, quan Guillem, del llinatge dels Gurb-Querats, el va comprar al comte Borrell, i a partir d'aquest moment quedarà unit amb el castell d'Esparreguera, amb el qual formarà un sol terme. A partir del segle XII sembla que el castell de les Espases, que ha perdut valor estratègic, ja es troba en declivi en benefici del d'Esparreguera. A partir del començament del segle XIII els Cardona eren senyors dels dos castells. Finalment, l'any 1351 el prior de Montserrat, Jaume de Vivers, va comprar els castells d'Esparreguera i de les Espases. Pel que fa a l'església, el seu origen no és gaire clar. Una hipòtesi és que fou fundada en aquest moment de l'adquisició per part de Montserrat (PAGÈS 1990: XVIII) i dedicada a l'advocació de Sant Salvador (identificada amb la Transfiguració del Senyor), que no és anterior al segle XII. Altres autors (CASADES 1886: 128) sostenen que l'ermita data del segle XI i era primitivament romànica. L'edifici actual, però, sembla que correspon bàsicament a una construcció del segle XVI en estil més o menys gòtic tardà. L'any 1351 consta que la capella era administrada pels consellers de la ciutat de Manresa, dret que van conservar en els segles successius. Els consellers manresans s'encarregaven del manteniment i d'organitzar els aplecs que hi celebraven els pobles de l'entorn. A les darreries del segle XVII i al XVIII vivia a l'ermita un deodat. El 1715 l'ermita quedà abandonada i, per bé que el culte fou restablert el 1784, no

aconsegüí establir-se. El santuari ha atret moltes personalitats que hi han peregrinat. El 1572 ho va fer Joan d'Àustria, en pas per Montserrat, el qual va oferir a l'ermita un valuós fanal d'or junt amb 13 banderoles arrabassades als turcs en la batalla de Lepant i, segons Joan Solà, a mitjan segle XIX encara es podien veure a les parets de l'ermita. El 1868 l'ermita va passar a la responsabilitat eclesiàstica de la parròquia d'Olesa, però a principis de segle XX el santuari es trobava en estat ruïnós i, gràcies precisament a la tasca del pare Joan Solà, escolapi de Terrassa, el 1924 va ser totalment restaurada. El santuari tenia un retaule gòtic la predeïlla del qual fou salvada de l'onada anticlerical de 1936 i actualment es conserva al Museu de Terrassa (castell-Cartoixa de Vallparadís). A la dècada de 1970 es constituí l'associació Amics de Sant Salvador de les Espases, amb seu a la parròquia d'Olesa, que vetlla per a la conservació del santuari i n'organitza l'aplec. Els darrers anys el santuari ha patit nombroses vicissituds (aiguats del 1971, incendis o la caiguda d'un llamp, que va matar un home) i ha hagut de ser restaurada en diverses ocasions; l'última el 1985, any del mil·lenari de la seva constància documental. Entre els anys 1977-78 l'escultor olesà Amadeu Paltor va construir una imatge de Sant Salvador perquè presidís l'altar.

Bibliografia

CASADES GRAMATXES, Pelegrí (1886). "Excursions a Olesa de Montserrat i sermita de st. Salvador de les Espases", Memòries de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques, VII CATALÀ, Pere; BRASÓ, Miquel (1990). "Castell de les Espases"; Els Castells catalans, vol. I. Barcelona, Rafel Dalmau Editors (2ª edició), pp. 402-407 GONZÁLEZ BASCHWITZ, José; OBRADORS, Xavier (2006). Pla Especial de Protecció i Catàleg del Patrimoni Arquitectònic d'Olesa de Montserrat. Ajuntament d'Olesa de Montserrat. Fitxa A-02 HERNÁNDEZ CARDONA, M. Àngel (1997). Les plantes i el paisatge vegetal d'Olesa de Montserrat. Col·lecció Vila d'Olesa, 6. Ajuntament d'Olesa de Montserrat; Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 280 HERNÁNDEZ, Àngel M. (2003). Ressons de Sant Salvador de les Espases. Associació d'Amics de Sant Salvador de les Espases. Olesa. HERNÁNDEZ, Àngel M. (2008). Sant Salvador de les Espases, una ermita singular. Associació d'Amics de Sant Salvador de les Espases. Olesa. MARTÍNEZ NOGAREDA, E (2000). L'Abans. Olesa de Montserrat. Recull gràfic. 1875-1965. Ed. Efadós, p. 187-193 PAGÈS PARETAS, Montserrat (1990). Sant Salvador de les Espases (pròleg a la segona edició de la monografia de Joan Solà). Ajuntament d'Olesa de Montserrat; Publicacions de l'Abadia de Montserrat. SOLÀ, Joan (1990). Història de Sant Salvador de les Espases. Ajuntament d'Olesa de Montserrat; Publicacions de l'Abadia de Montserrat (1ª edició: 1929)

